

«БЕРНСЬКІ» ВИДИ КАЖАНІВ У ЧЕРВОНІЙ КНИЗІ УКРАЇНИ

Частина 2: *Nyctalus* та *Pipistrellus*

У цій довідці подано стислий опис чотирьох видів, що мають охоронний статус згідно з додатком II до Бернської конвенції (Конвенція 1998) та згідно з останнім виданням Червоної книги України (1994): *Nyctalus leisleri*, *Nyctalus lasiopterus*, *Pipistrellus savii*, *Pipistrellus kuhlii*.

Вечірниця мала — *Nyctalus leisleri*

Повна назва виду – *Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1817); інші назви: вечірниця Лейслера. Один з трьох видів роду у фауні України. Вид занесено до ЧКУ (1994) з охоронною категорією "3" (рідкісний). За оцінками IUCN (1996) має охоронний статус LR: nt (з низьким рівнем загрози існуванню), однак існує точка зору на те, що вид скорочує свою чисельність в Україні (Крижанівський і Корнеєв 1988). В Україні розповсюджений по всій її території (Абеленцев і Попов 1956; Крижанівський і Корнеєв 1988; ЧКУ 1994; Мерзлікін і Лебідь 1998), однак більшість знахідок походить зі східних областей. Типовий перелітний вид, що зимує за межами України, однак на виключено, що вид зимує в Криму (Крижанівський і Корнеєв 1988; Загороднюк 1998); С. Панченко (1973, цит. за: Кондратенко 1998) вважає цей вид осілим, принаймні, на території Луганщини. Вид трапляється спорадично, зграями до 40 особин. Часом вид довго залишається невідомим для окремих регіонів і, зокрема, перша знахідка у Чорноморському заповіднику припадає лише на передвоєнні роки (Зубко 1940). Останні відомі з літератури знахідки в Україні — на Дніпропетровщині у 1996 р. (Булахов і Чегорка 1998). Загальна чисельність популяції в Україні оцінюють не більше, ніж у 600 особин (Крижанівський і Корнеєв 1988). Зменшення чисельності пов'язують з вирубкою старих лісів та знищенням дуплистих дерев, а також загибеллю тварин під час перельотів. Для забезпечення виду охороною необхідним є охорона дуплистих дерев і розвішування у місцях перельотів штучних схованок.

Вечірниця велетенська — *Nyctalus lasiopterus*

Повна назва виду – *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780). Інші назви: *Nyctalus siculus* Mina-Palumbo, 1868, *Vespertilio lasiopterus*; вечірниця велика. Один з трьох видів роду у фауні України. Вид занесено до ЧКУ (1994) з охоронною категорією "2" (рідкісний). За оцінками IUCN (1996) має охоронний статус LR: nt (тобто вид, що не має загрози зникнення, але наближений до такого стану). Спорадично поширений по всій території України, за винятком її західних областей (Абеленцев і Попов 1956). Знахідки походять в основному з центральних і східних районів України. Типовий мігрант, що зимує за межами України, однак місця зимівлі невідомі. Точна чисельність невідома, однак може бути оцінена у кілька десятків особин. Протягом 1930–1990 рр. в Україні знайдено чи відловлено всього близько 8–10 особин. Остання знахідка явно мігруючої особини зареєстрована на початку березня 1993 р. на Сумщині (Мерзлікін і Лебідь 1998). Для збереження виду потрібно зберігати від знищення старі високостовбурні дуплисті дерева в місцях перебування виду та розвішувати штучні гнізди і дуплянки¹.

Нетопир лиликовидний² — *Pipistrellus savii*

Повна назва виду – *Pipistrellus savii* (Bonaparte, 1837). Інші назви: *Hypsugo savii*, *Amblyotus tauricus* Ognev, 1927; лилик гірський, нетопир кожанковидний. Один з чотирьох видів роду у фауні України. Вид занесено у Червону книгу України (1994) з охоронною категорією III. У червоному списку МСОП (IUCN 1996) вид оцінено категорією LR: lc (тобто вид з низьким рівнем загрози його існуванню). В Україні зустрічається тільки в Криму, від Кікенеїза до Карадагу (ЧКУ 1994; Крижанівський і Корнеєв 1988). Вид знаходили на горищах та скельних розщелинах. Зимівлі виду не відомі; інформація щодо його міграційної активності відсутня, поодинокі знахідки в Україні відносяться до північної межі видового ареалу (Загороднюк та ін. 1998). Дані про чисельність виду в Україні відсутні; ймовірно, вона дуже низька і не перевищує 100 особин (Крижанівський і Корнеєв 1988). Із 20-х років ХХ ст. відловлено лише 5 особин (ЧКУ 1994). Охоронні дії, спрямовані на збільшення чисельності виду, сумнівні. Для збереження виду необхідна охорона місць його можливого перебування.

¹ Прим. ред. Детальні рисунки скриньок для кажанів (які варто назвати власним ім'ям, напр. "лиличниця") наведені у монографії В. Абеленцева і Б. Попова (1956).

² Прим. ред. Краще називати вид "лилик нетопировидний", оскільки *Hypsugo* має проміжні ознаки між *Pipistrellus* та *Vespertilio* (див.: Загороднюк 1998 та розділ 7).

Нетопир середземний — *Pipistrellus kuhlii*

Повна назва виду – *Pipistrellus kuhlii* (Kuhl, 1817). Інші назви: *Vespertilio kuhlii*; нетопир Куля, нетопир середземноморський. Один з чотирьох видів роду у фауні України. Згідно з Червоною книгою України (1994) належить до рідкісних видів (III категорія), за червоним списком МСОП (IUCN 1996) вид має категорію LR: 1c (вид, що не має прямої загрози зникнення). На території України зустрічається в Криму, деяких приморських районах Херсонської та Донецької областей (ЧКУ 1994) та на узбережжі Азовського моря (Черемісов 1987; ЧКУ 1994; Ткач і Федорченко 1998). Мешкає в гористій місцевості, селиться в щілинах скель і кам'яних будівлях групами до 20 особин (Крижанівський і Корнеєв 1988). Дані про чисельність виду відсутні і, можливо, вона дуже низька³, що обумовлено природними факторами (ibid.). Інформація щодо міграційної активності виду відсутня (Загороднюк та ін. 1998). В межах України спостерігається розширення ареалу на північ. Раніше відомий лише з гірського Криму та узбережжя Азовського моря, тепер цей вид виявлений на Луганщині (виводкова колонія: Кондратенко 1999), що розширює відомий ареал в Україні на 350 км на північний схід. Окрім того, вид знайдено в Чорноморському біосферному заповіднику у вересні 1997 р. (Ткач і Федорченко 1998) а також (одного самця) на зимівлі в м. Ніжин, що на Чернігівщині (Кедров і Шешурак 1999). Заходи щодо охорони цього виду в Україні не розроблені. Як захід, спрямований на збереження цього виду, можна рекомендувати виявлення та подальшу охорону місць можливого перебування виду.

Цитована література

- Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі або кажани – Chiroptera /Фауна України Ссавці. Том 1, вип. 1. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 229–446.
- Булахов В. Л., Чегорка П. Т. Сучасний стан фауни кажанів Дніпропетровщини // Європейська ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998. – С. 100–104. – (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Загороднюк І. Систематичний огляд кажанів Східної Європи // Європейська ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998. – С. 32–48. – (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Загороднюк І., Покин'єва В., Домашнінець В. Діяльність та інформаційні матеріали Українського хіроптерологічного центру // Європейська ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998. – С. 16–23. – (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Зубко Я. П. Фауна ссавців Нижнього Дніпра // Наук. зап. Харк. держ. пед. ін-ту. – Харків: вид-во ХДПІ, 1940. – том 4. – С. 49–87.

³ Прим. ред. Судячи з числа відомих знахідок нетопирів за останні кілька років, вид не є малочисельним (див. розділ 6: "Уточнення щодо кажанів у Бернських списках"). Очевидно, в останнє десятиліття чисельність виду стала зростати, насамперед завдяки виразній здатності до синантропізації виду.

- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 рік). – Київ: Міністерство екології України, 1998. – 76с.
- Кондратенко А. Фауна рукокрилих Луганської області // Європейська ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998. – С. 139–145. – (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Кондратенко О. В. Перша знахідка нетопира середземноморського (*Pipistrellus kuhlii*) на Луганщині (Східна Україна) // Вестн. зоології – 1999. – 33, № 3. – С. 96.
- Крыжановский В. И., Корнеев А. П. Млекопитающие / Редкие и исчезающие растения и животные Украины / под ред. К. М. Сытника – Киев: Наукова думка, 1988. – С. 202–228.
- Мерзлікин І., Лебідь Є. Нотатки про кажанів Сумської області // Європейська ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998. – С. 124–127. – (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Ткач В., Федорченко А. Находки нетопыря средиземноморского на юге Украины // Европейская ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998. – С. 150–152. (Праці Теріологічної школи, випуск 1).
- Червона книга України Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака – Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана 1994. – 464с.
- Черемісов А. И. Средиземноморский нетопырь (*Pipistrellus kuhlii*) в степных районах Украины // Вестн. зоології – 1987. – № 2. – С. 80.
- [IUCN] 1996 IUCN red list of threatened animals. Gland: IUCN, 1996.

І. Ковальова